

trading organizations of "Business-to-Consumer" type are more customer oriented); b) ownership of the organization (privately owned organizations are more customer oriented compared to state-owned organizations); c) quantity of employees in the organization (organizations with higher quantity of employees are more oriented to teaching and promotion of personnel, however, as the quantity of employees grows, the organizations become less oriented to implementation of special technologies and standards). Statistically significant differences regarding customer orientation between the organizations with different periods of activity is not revealed.

Keywords: commercial organizations; commercial organizations of different types; customer orientation; main components of customer orientation; integral indicator of customer orientation.

Відомості про автора

Гончаренко Ярослава Валентинівна, науковий кореспондент лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Goncharenko, Yaroslava Valentynivna, postgraduate student of Laboratory of Organizational And Social Psychology, G.S.Kostiuk Institute of Psychology, NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: yaroslavah@yahoo.com

Отримано 9 жовтня 2017 р.
Рецензовано 19 жовтня 2017 р.
Прийнято 20 жовтня 2017 р.

УДК 316.614

Горбань Г.О.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Горбань Г.О. Соціально-психологічний супровід соціалізації вчителя в умовах реформування освіти. У статті проведено аналіз особливостей соціально-психологічного супроводу освітнього процесу в загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ). Означено основні завдання та проблеми, з якими стикається практичний психолог у професійній діяльності. Обґрунтовано необхідність спрямування основних пріоритетів його діяльності на роботу з учителем та адміністрацією ЗНЗ. Розкрито роль соціально-психологічного супроводу діяльності вчителя та педагогічного колективу (колективний суб'єкт) щодо забезпечення відповідного рівня їхньої соціалізованості (вторинна соціалізація) в умовах суспільних змін та вибудовування нової української школи.

Ключові слова: соціалізація, вторинна соціалізація, особистість, освітня взаємодія, організаційна культура, організація, професійна діяльність, практичний психолог.

Горбань Г.А. Социально-психологическое сопровождение социализации учителя в условиях реформирования образования. В статье проведен анализ особенностей социально-психологического сопровождения образовательного процесса в общеобразовательных учебных заведениях. Обозначены основные задачи и проблемы, с которыми сталкивается практический психолог в профессиональной деятельности. Обоснована необходимость ориентации основных приоритетов его деятельности на работу с учителем и администрацией общеобразовательного учебного заведения. Определена роль социально-психологического сопровождения деятельности учителя и педагогического коллектива (коллективный субъект)

с целью обеспечения соответствующего уровня их социализированности (вторичная социализация) в условиях социальных изменений и выстраивания новой украинской школы.

Ключевые слова: социализация, вторичная социализация, личность, образовательное взаимодействие, организационная культура, организация, профессиональная деятельность, практический психолог.

Постановка проблеми. Психологічний супровід освітнього процесу сьогодні вимагає врахування особливостей педагогічної взаємодії, які зумовлені зменшенням часового періоду зміни поколінь. Дослідження засвідчують, що принципові та швидкі трансформації, які відбуваються сьогодні в суспільстві, значно впливають на всю систему дорослішання людини. При цьому важливо зауважити, що це прискорює зміни у прояві специфічних рис та особливостей, притаманних певній віковій групі. І освітня система, як інститут соціалізації, перша з цим стикається. Тут виникають певні проблемні зони, одна з яких зумовлена необхідністю узгодження сформованих і усталених форм освітньої взаємодії з новими, що продукуються завдяки інформаційним технологіям та розширенню форм і можливостей організації такої взаємодії. Також слід відзначити значущі зміни умов життєдіяльності дитини, за яких перебудовуються ключові цінності та принципи, а відтак, виникає потреба співвіднесення цих змін з традиційно існуючими у суспільстві. Отже, на сьогодні ключовою проблемою є психологічна готовність педагога до врахування цих змін та опанування новими системами соціальної й освітньої взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні можна констатувати значний інтерес до проблеми соціалізації особистості. Ми вважаємо, що це насамперед зумовлено необхідністю враховувати нові умови, за яких відбувається соціальний розвиток і становлення особистості. Без заглиблення в історію проблеми можна відзначити наявність певної низки підходів до визначення змісту, механізмів і напрямів соціалізації. Початок дослідження проблем соціалізації особистості пов'язують з працями Е. Берджеса (наведено за [3]), Ф. Гіддінгса (наведено за [8]), Г. Тарда [18]. Вивчення проблем соціалізації активно здійснювалось у межах соціологічних теорій П. Бергера [4], Т. Лукмана [4], Р. Мертона [9], Т. Парсонса [12] та ін. Вивченню особливостей соціалізації особистості та обґрунтуванню цього феномену в психології, соціальній психології та соціології присвячені праці Б.Г. Ананьєва [1], О.Г. Асмолова [2], О.І. Власової [5], І.С. Кона [6], Д.О. Леонтєва [7], В.В. Москаленко [10], А.В. Мудрика [11], Б.Д. Паригіна [13], Т.О. Репіної [17], В.О. Татенка [19], Т.М. Титаренко [20], Д.Й. Фельдштейна [21], Ю.М. Шваба [22] та ін. Більшість досліджень присвячена вивченню особливостей соціалізації дитини (первинній соціалізації). Окремі дослідження соціалізації дорослих частіше здійснюються у контексті проблем опанування людиною пенсійного віку нових соціальних позицій. Під час вивчення проблем соціалізації дорослої людини з урахуванням особливостей професійної діяльності акцентують на вивченні професійної соціалізації як освоєнні норм і цінностей, притаманних певній професії. Ми вважаємо, що сьогодення вимагає не лише набуття особистістю соціальних здібностей у процесі професіогенезу, а й готовності до переосмислення певних норм і цінностей відповідно до змін, що стрімко відбуваються у суспільстві.

Мета статті – обґрунтувати цілеспрямовану зміну акцентів й перенесення пріоритетів роботи практичного психолога на роботу з педагогами загальноосвітніх навчальних закладів, що сьогодні мають стати свідомими агентами реформування освітнього простору, у якому відбувається соціалізація учня.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Необхідність психологічного й соціально-психологічного супроводу освітніх процесів у навчальних закладах сьогодні не викликає сумнівів, однак більшість нормативних документів з організації роботи практичного психолога й психологічної служби загалом, визначаючи основні й пріоритетні завдання під час супроводу дитини, учня, студента, розкривають його не повною мірою. Так, у Положенні про психологічну службу системи освіти України основна мета її діяльності визначається як

«психологічне забезпечення та підвищення ефективності педагогічного процесу, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя усіх його учасників: вихованців, учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників», однак надалі в тексті цього документа про педагогічних працівників більше не згадується, а всі його основні тези стосуються саме учнів [15]. При цьому ми не заперечуємо той факт, що основним завданням усіх, хто організовує та реалізує освітній процес, має бути пріоритет дитини, її здоров'я, безпека і соціальне благополуччя.

Життєдіяльність освітньої установи, її ефективність та збалансована взаємодія визначаються, перш за все, соціально-культурною й нормативною заданістю цієї установи, її організаційною культурою, традиціями, пріоритетами. Організаційно середовище освітнього закладу зазвичай досліджується як система різного рівня соціальних зв'язків усіх учасників освітнього процесу, серед яких традиційно називають учнів, учителів, батьків та адміністрацію. Шостий розділ Закону України «Про освіту» визначає учасників освітнього процесу, їхні права, обов'язки й відповідальність. Відповідно до ст. 52 Закону, учасниками освітнього процесу є: здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти [16]. Тут представлені практично всі соціальні групи, тобто освітнім простором є все суспільство.

В організаційній системі загальноосвітнього навчального закладу можна визначити такі ключові групи: учні (здобувачі освіти), педагогічні працівники, керівники. Всі інші учасники є зовнішніми стосовно організаційної системи й включені до неї опосередковано.

Згідно з вищеназваним Законом, «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [16, с. 1]. Отже, вся активність освітньої установи має бути спрямована на забезпечення умов, за яких з'являється можливість досягнення мети, пов'язаної з розвитком особистості, яка має сформовану здатність до свідомого суспільного вибору, який ґрунтується на моральності й освіченості. Вектор цієї активності задає суспільство, а реалізує певний колектив освітньої установи в процесі освітньої взаємодії, основними суб'єктами якої є учні, вчителі, адміністрація різного рівня, а також батьки або особи, які їх замінюють.

Сьогодні вимагає від усіх учасників освітнього процесу готовності щодо вирішення принципово нових завдань, які пов'язані зі змінами інформаційного й комунікативного простру, глобалізацією суспільних процесів, а відтак, розробкою новітніх методів і технологій побудови умов розвитку особистості, яка має здатність усвідомлювати здобутки попередніх поколінь і загальнолюдські традиції та своєчасно й творчо реагувати на зміни й новації суспільного життя.

Ефективний та якісний освітній простір може бути побудований, на нашу думку, лише за умов глибокого розуміння психологічного й соціально-психологічного контексту як самого освітнього процесу, так і всіх форм взаємодії в ньому. Відтак, виникає нагальна необхідність побудови психологічної служби, яка забезпечувала створення умов, за яких певна освітня організація може вирішувати завдання щодо досягнення мети освіти. Важливим є те, що сьогодні потребує сформованості нових здатностей і компетентностей не лише в дитини, яка тільки-но освоює соціальне середовище, правила й норми життєдіяльності в ньому, а й у дорослих. Для дитини швидкість змін, глобальність інформаційного простору, високий рівень технологічності життя тощо є природним і більшою мірою звичним середовищем життя, тоді як становлення соціального досвіду старших поколінь відбувалося в кардинально інших умовах.

Отже, врахування новітніх змін у системах соціальної взаємодії особливо значущим виявляється в освітньому просторі та вимагає від учителя усвідомлення необхідності:

- системної перебудови власного соціального й професійного (педагогічного) мислення;
- опанування нових форм й змістів взаємодії;
- формування принципово інших особистісних і фахових властивостей та якостей;
- створення й освоєння новітніх технологій і методів навчання.

Вирішення цих завдань вимагає системної та послідовної психологічної підтримки педагога задля зменшення стресового навантаження, розвитку ефективних навичок саморегуляції, створення простору для рефлексії тощо. Однак основою роботи практичного психолога в освітньому закладі є супровід життєдіяльності учнів, тому всі зусилля психологічного, соціально-психологічного й соціального супроводу спрямовані на учнів з метою сприяння індивідуальному розвитку, підвищення психологічної культури та всебічної психологічної діагностики. Тут важливо зауважити, що основними напрямками роботи психологічної служби освітнього закладу визначаються такі [15]:

- консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання, виховання та розвитку вихованців, учнів, студентів, допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;
- просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури в навчальних закладах та в сім'ї;
- превентивне виховання, метою якого є формування у вихованців, учнів, студентів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я; профілактика алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції та злочинності.

За основними напрямками роботи психологічної служби її працівникам для оптимізації діяльності рекомендовано до планування такі напрями роботи: 1) психодіагностична діяльність; 2) консультативна; 3) корекційно-відновлювальна та розвивальна; 4) просвітницька; 5) навчальна; 6) організаційно-методична; 7) зв'язки з громадськістю [23]. Додатково кожного навчального року визначаються пріоритетні напрями діяльності психологічної служби системи освіти України [14]. Навіть поверховий аналіз нормативної бази дає нам змогу визначити ключову проблему діяльності психологічних служб освітніх закладів: перенавантаження практичного психолога виконанням широкого різноманіття завдань за відсутності достатньо усвідомленої та конкретизованої мети («для чого»). Так, досить легко можна визначити, скільки часу має психолог на виконання своєї діяльності, беручи до уваги таке: освітньому закладу надають одну ставку психолога, якщо в ньому навчається 700 учнів (для міських закладів); додавши до цієї кількості вчителів (у середньому 30 осіб) і батьків (хоча б половину – 350 осіб), не складно зрозуміти, що один психолог має співпрацювати більше ніж з тисячею учасників освітньої взаємодії та реалізовувати діяльність за всіма напрямками, вирішуючи основні завдання. «Перевівши» це на години (за 40-годинним робочим тижнем), встановлюємо, що на одну особу він може витратити не більше двох годин на рік, а на кожний вид діяльності – приблизно 12 хвилин. Отже, необхідність психологічного супроводу освітнього процесу визнається на всіх рівнях управління освітніми процесами, однак постійно виникає проблема ефективності та якості діяльності психологічної служби освітніх закладів.

Ми вважаємо, що ефективність роботи психологічної служби освітнього закладу можна забезпечити, накресливши три основні напрями роботи практичного психолога, а саме:

- психологічне забезпечення та супровід освітньої діяльності педагогів;
- комплексна й підтримувальна робота з учнями, які мають системні труднощі вибудовування соціальних нормативів власної активності в освітньому просторі;
- управлінське й організаційне консультування керівників освітнього закладу.

Більш детально зупинимося на аналізі актуальності й необхідності розвитку першого напрямку роботи практичного психолога в освітньому закладі та лише коротко пояснимо інші два. Другий напрям відображає необхідність зосередження практичного психолога на роботі не з усіма учнями, а з тими, що зазвичай мають ситуативні проблеми, які здатен професійно вирішувати педагог, який має достатні психологічні й психолого-педагогічні знання. Тут йдеться про комплексну й підтримувальну роботу з учнями, які мають системні труднощі

вибудовування соціальних нормативів власної активності в освітньому просторі та які потребують організації цілеспрямованих корекційно-розвивальних дій з боку психолога.

Третій напрям – управлінське й організаційне консультування керівників освітнього закладу – у практиці роботи практичного психолога практично відсутній. Цей напрям вимагає окремого дослідження та обґрунтування, але запити на таку роботу існують. Сьогодні керівники освітніх установ активно висловлюються щодо нагальної потреби такого супроводу.

Організація психологічного забезпечення та супроводу освітньої діяльності педагогів є, на нашу думку, надскладною, але вкрай необхідною роботою практичного психолога в сучасному освітньому просторі.

Аналіз організації життєдіяльності навчальних закладів і побудови певного освітнього простору дає нам змогу стверджувати, що основу їх життєстійкості й ефективності становлять педагоги, адміністрація та всі співробітники закладу. Саме вони є найбільш стабільною складовою цієї системи, носіями традицій, а також агентами розвитку і змін, які відображають загальні суспільні зміни й потреби громади. Відтак, ефективний психологічний і соціально-психологічний супровід саме вторинної соціалізації педагогічних працівників, підвищення психологічної культури й грамотності, готовності та здатності вирішувати нові соціальні завдання стає базовою умовою ефективного творення всієї системи освітньої взаємодії, враховуючи зміни, що відбуваються сьогодні в усій системі дитинства.

У нашому дослідженні ми виокремили особливості позиції вчителя, які вимагають психологічного супроводу його діяльності та значно впливають на загальну ефективність життєдіяльності учня в освітньому просторі.

Робота практичного психолога має бути спрямована на усвідомлення вчителем того, що учні як суб'єкти освітнього простору (учасники навчально-виховного процесу) є найбільш динамічною складовою освітньої системи. Ця динамічність пов'язана зі швидкими віковими змінами, що відбуваються в дитинстві, обмеженістю часу перебування в просторі освітньої установи, фрагментарністю взаємодії (окремі уроки – окремі вчителі, канікули, перерви в навчанні). Для учнів наявна соціальна організованість суспільства є природною, а для дорослих, особливо освітян, є напруженою, не завжди зрозумілою та прийнятною. Учні сьогодні, з одного боку, є тією складовою освітньої системи, яка привносить різноманіття та стимулює її розвиток, а з іншого, – активними шукачами наявних знань про життя. Отже, вчитель потребує підтримки та якісно організованої психологом рефлексії щодо процесів, які відбуваються в сучасному дитинстві.

Ще однією особливістю освітньої взаємодії, яка підтверджує необхідність зосередження роботи психологічної служби на супроводі педагогічних працівників, полягає в тому, що сьогодні ми спостерігаємо швидку зміну поколінь, значущість відмінностей між ними, домінування смислів над певним обсягом знань, принципово нові комунікативні системи тощо. Така загальна динаміка зумовлює необхідність постійної актуалізації соціальних здібностей, вирішення об'єктивно й суб'єктивно нових соціальних завдань, трансформації наявних соціальних орієнтирів, опанування нових смислів, що породжуються новими поколіннями, тобто вторинної соціалізації дорослих. Сьогодні вимагає від дорослих виявлення й свідоме відпрацювання нових засобів і способів взаємодії задля порозуміння між поколіннями, пошуку адекватних рішень нових завдань, що виникають під час освітньої взаємодії.

Третя умова, що відображає нагальність переорієнтування роботи психологічних служб на роботу з педагогічними кадрами, є перманентне реформування освіти, необхідність перебудови й змін щодо професійного (педагогічного) мислення, наявних установок і стереотипів, опанування нових методик, технологій, засобів освоєння культурних здобутків людства, переходу від «надання певного обсягу інформації» до формування компетентностей, за яких учень сам стає здатним вибудувати свій освітній шлях.

Ще однією особливістю діяльності вчителя, яка зумовлює переорієнтацію діяльності психолога на його супровід, є зависоке психоемоційне навантаження педагогів, яке зумовлено підвищеним рівнем відповідальності перед громадою, формалізацією вимог щодо результатів

роботи, зростанням вимог щодо її якості за відсутністю чітко визначених освітніх запитів та очікувань суспільства, існуванням в умовах постійних змін як на суспільному рівні («поточна реальність», стабільна нестабільність), так і на соціальному (щорічна зміна контингенту) й особистісному (статусні та рольові очікування й досягнення, вікові зміни та кризи).

Висновки. Середовище освітнього закладу впорядковується, розвивається й виявляється завдяки ефективній, свідомій та якісній діяльності педагогічного колективу як ядра освітнього простору певного навчального закладу. Саме цілеспрямована робота психологічної служби з педагогічним колективом зумовить свідоме, а не інтуїтивне розуміння всіх процесів, що відбуваються в освітньому просторі, та механізмів, що забезпечують їхню ефективність, створить умови задля досягнення загальної мети сучасної освіти щодо розвитку особистості зі сформованою здатністю свідомого суспільного вибору, який ґрунтується на моральності й освіченості людини.

Перспективними, на нашу думку, є **дослідження** готовності практичних психологів до роботи з педагогами в контексті ефективного супроводу їхньої діяльності та забезпечення умов вторинної соціалізації педагога.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. О психологических эффектах социализации / Б.Г. Ананьев // Учен. записки ЛГУ: Человек и общество. – 1971. – Вып. 9. – С. 144–150.
2. Асмолов А.Г. Психология личности. Принципы общепсихологического анализа / А.Г. Асмолов. – М. : Смысл, 2001. – 416 с.
3. Баньковская С.Л. Эрнест Бёрджесс [Электронный ресурс] : Современная американская социология / С.Л. Баньковская. – М., 1994. – Режим доступа : http://socioline.ru/_seminar/library/history/mas/02_berges.php.
4. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
5. Власова О.І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку / О.І. Власова. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2005. – 200 с.
6. Кон И.С. Социологическая психология / И.С. Кон. – М. : МПСИ ; Воронеж : НПО Модэк, 1999. – 560 с.
7. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2007. – 790 с.
8. Луков В.А. О теории социализации Франклина Гиддинга [Электронный ресурс] / В.А. Луков, Е.Е. Лукова // Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». – 2014. – № 3. – Режим доступа : http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2014/3/Lukovs_Theory-Socialization-Giddings/
9. Мертон Р. Социальная структура и аномия [Электронный ресурс] // Современные буржуазные теории / Р. Мертон. – М. : Прогресс, 1966. – С. 299–313. – Режим доступа : <http://socioline.ru/pages/r-merton-sotsialnaya-struktura-i-anomiya>.
10. Москаленко В.В. Соціалізація особистості / В.В. Москаленко. – К. : Фенікс, 2013. – 537 с.
11. Мудрик А.В. Социализация вчера и сегодня / А.В. Мудрик. – М. : МПСИ, 2006. – 432 с.
12. Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс. – М. : Академический Проект, 2000. – 880 с.
13. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Истоки и перспективы / Б.Д. Парыгин. – СПб. : СПбГУП, 2010. – 533 с.
14. Про забезпеченість психологічної служби системи освіти України та пріоритетні напрями діяльності у 2017–2018 навчальному році : лист МОН України від 28.07.2017 р. №1/9-414 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B6-31SVI3k3dRjM0OVFIaHV1SXM/view>
15. Про затвердження «Положення про психологічну службу системи освіти України» : наказ МОН України від 03.05.1999 р. №127 (зі змінами, внесеними згідно з наказами МОН України від 07.06.2001 р. №439; від 02.07.2009 р. №616) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0922-99>
16. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page?text=%EC%E5%F2%E5%FE>
17. Репина Т.А. Проблема полоролевой социализации детей / Т.А. Репина. – М. : МПСИ ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2004. – 288 с.
18. Тард Г. Социальные законы / Г. Тард. – М. : ЛКИ, 2009. – 64 с.
19. Татенко В.О. Суб'єктно-вчинкові парадигма в сучасній психології // Людина. Суб'єкт. Вчинок : Філософсько-психологічні студії / заг. ред В.О. Татенка / В.О. Татенко. – К. : Либідь, 2006. – С. 316–358.
20. Титаренко Т.М. Життєвий шлях особистості в постмодерністському дискурсі / Т.М. Титаренко // Психологія особистості. – 2010. – № 1. – С. 11–18.
21. Фельдштейн Д.И. Мир Детства в современном мире (проблемы и задачи исследования) / Д.И. Фельдштейн. – М. : МПСУ; Воронеж : НПО «Модем», 2013. – 335 с.

22. Швалб Ю.М. Психологічні моделі соціалізації особистості [Електронний ресурс] / Ю.М. Швалб // Актуальні проблеми психології. – 2015. – Т. 7. – Вип. 38. – С. 503–517. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsuh_2015_7_38_45
23. Щодо оптимізації діяльності працівників психологічної служби системи освіти : лист МОН України від 17.09.2015 р. №1/9-442 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B5rM-UOIygmNLTlxZGJmM0hzOHM/view>

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Anan'ev B.G. O psihologicheskikh jeffektah socializacii / B.G. Anan'ev // Uchen. zapiski LGU: Chelovek i obshchestvo. – 1971. – Vyp. 9. – S. 144–150.
2. Asmolov A.G. Psihologija lichnosti. Principy obshhepsihologicheskogo analiza / A.G. Asmolov. – M. : Smysl, 2001. – 416 s.
3. Ban'kovskaja S.L. Jernest Bjordzhess [Jelektronnyj resurs] : Sovremennaja amerikanskaja sociologija / S.L. Ban'kovskaja. – M., 1994. – Rezhim dostupa : http://socioline.ru/_seminar/library/history/mas/02_berges.php.
4. Berger P. Social'noe konstruirovanie real'nosti. Traktat po sociologii znaniya / P. Berger, T. Lukman. – M. : Medium, 1995. – 323 s.
5. Vlasova O.I. Psykholohiya sotsial'nykh zdibnostey: struktura, dinamika, chynnyky rozvytku / O.I. Vlasova. – K. : VPTs «Kyivskyy universytet», 2005. – 200 s.
6. Kon I.S. Sociologicheskaja psihologija / I.S. Kon. – M. : MPSI ; Voronezh : NPO Modjek, 1999. – 560 s.
7. Leont'ev D.A. Psihologija smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti / D.A. Leont'ev. – M. : Smysl, 2007. – 790 s.
8. Lukov V.A. O teorii socializacii Franklina Giddingsa [Jelektronnyj resurs] / V.A. Lukov, E.E. Lukova // Informacionnyj gumanitarnyj portal «Znanie. Ponimanie. Umenie». – 2014. – № 3. – Rezhim dostupa : http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2014/3/Lukovs_Theory-Socialization-Giddings/
9. Merton R. Social'naja struktura i anomija [Jelektronnyj resurs] // Sovremennye burzhuaiznye teorii / R. Merton. – M. : Progress, 1966. – С. 299–313. – Rezhim dostupa : <http://socioline.ru/pages/r-merton-sotsialnaya-struktura-i-anomija>.
10. Moskalenko V.V. Sotsializatsiya osobystosti / V.V. Moskalenko. – K. : Feniks, 2013. – 537 s.
11. Mudrik A.V. Socializacija vchera i segodnja / A.V. Mudrik. – M. : MPSI, 2006. – 432 s.
12. Parsons T. O strukture social'nogo dejstvija / T. Parsons. – M. : Akademicheskij Proekt, 2000. – 880 s.
13. Parygin B.D. Social'naja psihologija. Istoki i perspektivy / B.D. Parygin. – SPb. : SPbGUP, 2010. – 533 s.
14. Pro zabezpechenist' psykholohichnoyi sluzhby systemy osvity Ukrainy ta prioritytni napryamy diyal'nosti u 2017–2018 navchal'nomu rotsi : lyst MON Ukrainy vid 28.07.2017 r. №1/9-414 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://drive.google.com/file/d/0B6-31SVI3k3dRjM0OVFIaHV1SXM/view>
15. Pro zatverdzhennya «Polozhennya pro psykholohichnu sluzhbu systemy osvity Ukrainy» : nakaz MON Ukrainy vid 03.05.1999 r. №127 (zi zminamy, vnesenymy zhidno z nakazamy MON Ukrainy vid 07.06.2001 r. №439; vid 02.07.2009 r. №616) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0922-99>
16. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. №2145-VIII [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page?text=%EC%E5%F2%EE%FE>
17. Repina T.A. Problema polorolevoj socializacii detej / T.A. Repina. – M. : MPSI ; Voronezh : NPO «MODJeK», 2004. – 288 s.
18. Tard G. Social'nye zakony / G. Tard. – M. : LKI, 2009. – 64 s.
19. Tatenko V.O. Sub"yektno-vchynkovi paradyhma v suchasnyy psykholohiyi // Lyudyna. Sub"yekt. Vchynok : Filosofs'ko-psykholohichni studiyi / zah. red V.O. Tatenko / V.O. Tatenko. – K. : Lybid', 2006. – S. 316–358.
20. Tytarenko T.M. Zhyttyevyy shlyakh osobystosti v postmodernists'komu dyskursi / T.M. Tytarenko // Psykholohiya osobystosti. – 2010. – № 1. – S. 11–18.
21. Fel'dshtejn D.I. Mir Detstva v sovremennom mire (problemy i zadachi issledovaniya) / D.I. Fel'dshtejn. – M. : MPSU; Voronezh : NPO «Modem», 2013. – 335 s.
22. Shvalb Yu.M. Psykholohichni modeli sotsializatsiyi osobystosti [Elektronnyy resurs] / Yu.M. Shvalb // Aktual'ni problemy psykholohiyi. – 2015. – Т. 7. – Вип. 38. – С. 503–517. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsuh_2015_7_38_45
23. Shchodo optymizatsiyi diyal'nosti pratsivnykiv psykholohichnoyi sluzhby systemy osvity : lyst MON Ukrainy vid 17.09.2015 r. №1/9-442 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://drive.google.com/file/d/0B5rM-UOIygmNLTlxZGJmM0hzOHM/view>

Gorban, G.O. Socio-psychological support for teachers' socialization in the context of education reform. *The article analyzes the distinctive features of the organizational structure and socio-psychological support for the educational process in secondary educational institutions. The author discusses the social situation of children's development and perception of the present by schoolchildren and adults (teachers) as well as the key problems to be solved by teachers to make the educational interaction effective based on the trends in education reform. The article also describes the main problems faced by school psychologists in their*

work and their basic work regulations. The main objectives of school psychologists include provision of psychological assistance to teachers and students who have difficulties in developing social norms of their behavior in the educational space as well as giving secondary school principals' managerial and organizational counseling. The main attention is paid to the giving psychological support for teachers in the context of secondary socialization. The author reveals the role of socio-psychological support for the teaching staff in the context of their socialization (secondary socialization) in the conditions of social changes and school reform in Ukraine. The author makes a conclusion about the necessity of school psychologists' special training in teacher and school administration organizational and managerial counseling.

Keywords: *socialization, secondary socialization, personality, educational interaction, organizational culture, organization, professional activities, school psychologist.*

Відомості про автора

Горбань Галина Олександрівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна.

Gorban, Galyna Olexandrivna, Doctor of Psychological Sciences, Docent, Professor department of Psychology, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhya, Ukraine.

E-mail: ggalina.ua@gmail.com

Отримано 6 листопада 2017 р.
Рецензовано 13 листопада 2017 р.
Прийнято 20 листопада 2017 р.

УДК 316.6

Дембицька Н.М.

МОТИВУЮЧІ ПРАКТИКИ ДЛЯ БАТЬКІВ ЯК АГЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРІВ

Дембицька Н.М. Мотивуючі практики для батьків як агентів економічної соціалізації школярів. Стаття присвячена описові результатів апробації методичної розробки «Ярмарок ідей із виховання успішного господаря для зацікавлених батьків», призначеної для розвитку психологічної готовності батьків бути агентами економічної соціалізації дітей шкільного віку. Обґрунтовано інтерсуб'єктний і системний підходи як теоретико-методологічну основу даної методичної розробки. Ярмарок визначено і описано як соціокультурну практику, основні смисли якої вкорінені в економічній культурі українців. Показано дизайн заходів, висвітлено особливості проведення та представлено результати оцінки їхньої ефективності учасниками.

Ключові слова: *економічна культура молоді, економічна соціалізація, соціально-психологічне забезпечення економічної соціалізації особистості, особистість школяра, агент економічної соціалізації, соціалізуючий простір, соціокультурна практика, ярмарок.*

Дембицкая Н.Н. Мотивирующие практики для родителей как агентов экономической социализации школьников. Статья посвящена описанию результатов апробации методической разработки «Ярмарка идей по воспитанию успешного хозяина для заинтересованных родителей», предназначенной для развития психологической готовности родителей быть агентами экономической социализации детей школьного возраста. Обоснованы системные и интерсубъектные теоретико-методологические основания данной методической разработки. Ярмарка определена и описана как социокультурная практика,